

Никола Вуковић, тужилачки приправник

Више јавно тужилаштво у Новом Саду

УНАКРСНО ИСПИТИВАЊЕ У СВЕТЛУ ТИПА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА

Предмет рада биће институт унакрсног испитивања као и одређене правне и животне последице које прате његово увођење у кривични поступак у Републици Србији. Као и свака друга појава у друштву (и природи), и ова захтева целовитији увод у проблематику, нарочито у динамичној области као што је она у коју претендује да „уђе“. Из тог разлога, неминовно је указати на актуелна кретања у кривичнопроцесним системима, нека питања процесне историје, осврнути се на уређење истражног поступка, а такође и видети где је ту место главним процесним субјектима. Ова питања сматрам од значаја за одговор куда може да доведе мутирана „процесна еволуција“, и да ли је кривично правосуђе постало само себи циљ.

Кључне речи: Процесна историја; Кривичнопроцесни системи; Истрага; Начело истине; Сведоци; Унакрсно испитивање.

1. УВОД

У овом раду фокусираћемо се на анализу једног потпуно новог института у кривичном процесном праву Р. Србије, који је уведен Законом о кривичном поступку¹ који се у општој надлежности примењује од 1. октобра 2013. године.² Увођење унакрсног испитивања, на трагу је (не)спорне идеје о стварању јединственог кривичног поступка за читав западни свет, под којим подразумевамо Европу и САД. У раду ћемо се осврнути на појам, садржину и оправданост овог процесног појма. Међутим, да бисмо на прави начин схватили процесну еволуцију која је изродила овај институт, неопходно је указати на најважније одреднице у

Никола Вуковић, nikola5tm@yahoo.com

¹ Законик о кривичном поступку, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13 и 45/13.

² У поступцима за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, примењује се од 15. јануара 2012. године.

процесној историји, а још више на актуелно стање у упоредном процесном законодавству. Преглед ових споредних питања сматрамо од велике важности за разумевање најновијих тенденција нашег законодавца.

2. КОНТИНЕНТАЛНИ И АНГЛОСАКСОНСКИ КРИВИЧНИ ПОСТУПАК³ – ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ

Ово су два типа кривичног поступка,⁴ при чему се у европским земљама почевши од Наполеоновог Законика о кривичном поступку из 1808. године (првог модерног ЗКП-а), издиференцирао и тзв. мешовити тип поступка који је потом преовлађивао у Европи све до последњих деценија XX века.

Мешовити поступак (као изданак континенталног) заснива се на доминантној улози суда као процесног субјекта у утврђивању правилног и потпуног чињеничног стања. У складу с оваквим задатком, законици европских земаља су неретко уносили и децидирану обавезу суда да утврди истину.⁵ Овакав став базира се на јавноправној природи кривичне ствари насупрот приватноправном интересу у парничном поступку, у којем се суд појављује као пасиван учесник и готово неми посматрач. Јавноправни карактер кривичног поступка, опредељује и смисао и уопште потребу државе да створи један скуп правила помоћу којих ће се утврђивати „шта се заиста десило“, а у складу са вишевековном максимом „да нико невин не буде осуђен, те да се учиниоцу

³ Правилније је рећи да постоје два велика позитивноправна кривичнопроцесна система – континентални и англосаксонски. Вид. М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд 2012, 12.

⁴ Исправније би било назначити да су два основна типа кривичног поступка инквизиторски и оптужни поступак. Ипак, данас фигурирају други називи, при чему се оптужни поступак поистовећује са англо-америчким кривичним поступком, док се „изродио“ и нови назив – континентални поступак, под којим се фактички подразумева мешовити тип поступка.

⁵ Вид. ЗКП СР Немачке (§ 244 Abs. 2 Strafprozessordnung der Bundesrepublik Deutschland) – ова одредба налаже суду да по службеној дужности утврђује све чињенице које су од значаја за доношење одлуке, те му омогућава да изводи по службеној дужности све доказе у циљу остваривања овог задатка. Закон погледати на интернет страници Министарства правде СР Немачке, http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/. Тако, и чл. 17, ст. 1 ЗКП-а Р. Србије, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/01 и 68/02 и *Службени гласник Р. Србије*, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 85/05, 49/07, 20/09, 72/09 и 76/10. „Суд и државни органи који учествују у кривичном поступку дужни су да истинито и потпуно утврде чињенице које су од важности за доношење законите одлуке.“ Иначе, ЗКП СР Немачке је донет 1877. године и још увек је на снази. Ипак, треба приметити да је до сада било више од 180 законских новелирања. Вид. М. Шкулић, „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка“, *Crimen* 2/2013, 187.

кривичног дела изрекне кривична санкција“. У вези с тим, држава и друштво немају ама баш никакве користи од тога да невини људи буду осуђени, док би требало да имају „све на свету“ против олаке оцене нечије кривице и утврђивања чињеничног стања на темељу „ванправних“ фактора. У супротном, појављује се питање оправданости постојања кривичног правосуђа и његове замене другим системом заштите заједнице од криминалитета.

Англосаксонски поступак (или англоамерички, како га неки зову), своје порекло води из старог века, у којем држава није познавала разлику између кривичне и грађанске ствари, а на трагу чега је и била могућност „откупа кривице“ код извршеног дела, тако што би се породици оштећеног исплатила одређена сума новца. Овакав приступ, водио је томе да поступак постаје ствар воље оштећеног, а не потреба друштва да елиминира учиниоце најтежих дела као опасна лица која угрожавају друге чланове заједнице, а у коначности и сам опстанак таквог друштва.

Наравно да је данашња варијанта овог типа кривичне процедуре умногоме измењена у смислу да је држава за себе преузела право на кажњавање (ius puniendi) те низ института који су обележја континенталног поступка. Иначе, занимљиво је поменути да је једно од највећих суђења цивилизације – Нирнбершки процес,⁶ одржано по англоамеричком типу процедуре, с тим што је као најеклектније одступање од тога било одсуство пороте.⁷

За овај тип поступка, карактеристично је да се суштина поступка састоји у чисто страначком сукобу⁸ који се одвија пред судом као потпуно непристрасним субјектом, који само доноси одлуку која је странка била успешнија у њиховом доказном двобоју, односно да ли је убедљивије аргументе изнео тужилац или оптужени, при чему је доказна иницијатива суда потпуно искључена.⁹

Средњи век „увео“ је инквизиторски приступ и чувену папску булу из 13. века (1252. година)¹⁰ са уводним речима „Ad extirpanda“, којом се

⁶ Не треба мешати Нирнбершки процес који се односи на суђење војном, политичком и привредном врху нацистичке Немачке и (накнадна) Нирнбершка суђења под којим се подразумева 12 судских процеса одржаних у Нирнбергу између 1946. до 1949. године, пред америчким војним трибуналима (пр. Суђење Врховној команди, Судијско суђење, Докторско суђење и др.).

⁷ S. W. Johnson, J. H. Hideraker, *Guidelines for Cross – Examination : Lessons from the Cross – Examination of Hermann Goering*.

⁸ Шкулић указује да су типични адверзијални кривични поступци веома слични парничном поступку. Вид. М. Шкулић, (2013), 178.

⁹ М. Шкулић, (2012), 11–12.

¹⁰ Папа Инокентије IV. Текст овог акта, http://www.documentacatholicaomnia.eu/01p-/1252-05-15,_SS_Innocentius_IV,_Bulla_%27Ad_Extirpanda%27,_EN.pdf.

уводи употреба физичке тортуре као легитимног и легалног истражног метода. Није спорно да је овакав приступ противприродан, али је ово доба одликовало и неким dobrим моментима попут успостављања јасне свести да је извршење кажњивог понашања ствар читавог друштва од које се као такве треба и бранити „по службеној дужности“. Такође, погрешно би било изједначити све „врсте“ поступака које су се развиле у средњем веку у оквиру Римске цркве, под један униформан „страшни инквизиторски поступак“. Тако Дамашка указује да је католичка црква, након што је „божији суд“ пао у заборав, развила три типа формалних казних поступака.¹¹

Прескочићемо неколико векова и указати укратко на парадокс који је постојао у правилима поступка у Енглеској наспрам Француске или Немачке. *Енглеска је тек 1986. године добила јединствену организацију која би могла да се окарактерише као тужилачка – Крунска служба за прогон извршилаца кривичних дела*,¹² и то *Prosecution of Offences Act*-ом,¹³ који је на чело овог тела ставио Директора јавних прогона, и чији припадници заступају „тужбу“ пред судом, али су готово потпуно лишени учествовања или било каквих овлашћења у истрази, у којој господари полиција. Дуго времена је у Енглеској гоњење за кривично дело било добрим делом препуштано „на терет“ оштећеном, а касније, у највећем броју случајева, кривично гоњење вршила је полиција (88 %).¹⁴ Насупрот, Француска и Немачка доследно стају иза обавезе поштовања принципа легалитета и официјелности кривичног поступка.¹⁵ Начело опортунитета кривичног гоњења у овим државама још увек се појављује у стидљивој форми.¹⁶

Даље, ћемо навести временску компоненту промене структуре поступка. – Немачка је 1975. године прешла на тужилачку истрагу (измена ЗКП од 9. 12. 1974. године, који је ступио на снагу 1. 1. 1975. године),¹⁷

¹¹ М. Дамашка, „Потрага за правичним поступком у доба инквизиторне процедуре“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 1/2013, 169.

¹² *The Crown Prosecution Service*.

¹³ Текст закона, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/23>.

¹⁴ Т. Лукић, *Модели истражног поступка*, Нови Сад 2005, 135.

¹⁵ У немачком Законику о кривичном поступку, начело официјелности уређено је у чл. 152 (§ 152 Abs. 2 Strafprozessordnung).

¹⁶ Каже се да није на тужиоцу да одлучи (кога ће да гони, и) ко треба да буде кажњен (већ треба да се поступа по начелу легалитета). (*Es darf nicht den Staatsanwaltschaften überlassen werden zu entscheiden, wer im konkreten Fall bestraft werden soll*). Вид. официјелну интернет страницу Главног савезног државног тужилаштва СР Немачке, <http://www.generalbundesanwalt.de/de/legal.php>. Вид. § 153 StPO.

¹⁷ W. Heinz, „Das deutsche Strafverfahren, Rechtliche Grundlagen, rechtstaatsächliche Befunde, historische Entwicklung und aktuelle Tendenzen“, 8, <http://www.uni-kon-stanz.de/rf/kis/Heinz-Strafverfahren-2004.pdf>.

Италија је 1989. године¹⁸ прешла на паралелну истрагу, Босна и Херцеговина је на изразито „американизовано-италијански“ тип тужилачке истраге прешла 2003. године, Хрватска је прешла на „државноодвјетничку“ истрагу 2008. године, Србија је од 2013. године у овом друштву такође. Готово све државе Европе су прихватиле тужилачку истрагу уз неретко приметне различитости. Француска је 2010. године покушала да „укине“ свог истражног судију којег је тако љубоморно чувала, међутим покушај ових промена доживео је потпуни фијаско и паралисао је рад правосуђа на три месеца. Покушај укидања имао је разлог у „Аутре случају“ из 2004. године,¹⁹ где је млади истражни судија (постављен на то место тек након завршене Националне школе магистратуре – *École nationale de la magistrature*)²⁰ већи број људи држао у притвору дуже време у поступку због сексуалног злостављања деце, а при чему је такође већи број њих касније правноснажно ослобођен. На основу податка из 2005. године, може се видети да су истражне судије водиле „само“ око 33.000 истрага, од укупно преко милион предмета.²¹

3. ИСТРАЖНИ МОДЕЛИ И ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА – КРАТКИ ПРИКАЗ: СР НЕМАЧКА, САД И ФРАНЦУСКА

Специфичности положаја, улоге и статуса јавног тужиоца у систему државне власти као и у систему самог правосуђа неће бити разматране у овом раду, задржаћемо се искључиво на општим одредницама.

3.1. СР Немачка

Главни државни тужилац (*Generalbundesanwalt*) је политичко-правна функција.²² Поставља га председник на предлог министра правде уз сагласност Бундесрата (други дом парламента).²³ Немачка кривичноправна наука инсистира на већој самосталности ове функције, с обзиром на садашњи и не баш самосталан положај у односу на савезног министра правде.²⁴ Главни државни тужилац заступа Савезну владу

¹⁸ Т. Лукић, 152.

¹⁹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4490088.stm>.

²⁰ Академија за обуку судија и тужилаца која у Француској постоји од 1959. год.

²¹ http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_chiffrescles06.pdf.

²² Вид. § 54 Abs. 1 Nr. 5 des Bundesbeamtenengesetzes. У питању је савезни закон о државним службеницима. Текст закона, http://www.gesetze-im-internet.de/bbg_2009-/_54.html.

²³ Вид. § 149 des Gerichtsverfassungsgesetzes, <http://www.gesetze-im-internet.de/gvg/-index.html>.

²⁴ Законом о организацији судства (правосуђа) – *Gerichtsverfassungsgesetz*, министар правде налази се на врху хијерархијске организације тужилачких служби. Треба имати у

пред Савезним врховним судом, као и пред другим савезним судовима. Осим жалбене надлежности, ово тужилаштво има и првостепену надлежност у случајевима тероризма, шпијунаже, велеиздаје и геноцида.²⁵ Треба посебно указати да су послови правосуђа у СР Немачкој, претежно у надлежности покрајина.²⁶ *Der Generalbundesanwalt beim Bundesgerichtshof*²⁷ је једини савезни тужилачки орган и, као што смо рекли, највише државно тужилаштво (*die oberste Strafverfolgungsbehörde der Bundesrepublik Deutschland*).

Истрагу у Немачкој начелно спроводи тужилац,²⁸ међутим у пракси овај посао преузима полиција,²⁹ стога у немачком кривичном процесном праву и назив „тело са главом без руку“³⁰ за тужилаштво. Ипак, господар претходног поступка је тужилац (*Herr des Verfahrens ist der Staatsanwalt*),³¹ за кога се и каже није (само) странка у поступку, а имајући у виду његову обавезу да прикупља и доказе који иду у прилог окривљеном.³² Интересантна је и функција судије за истрагу у Немачкој – *Ermittlungsrichter*, коме тужилац у току истраге може наложити да испита сведоке или да прикупи друге доказе, који „налог“ овај судија не може да одбије.³³ Изузетно је за истрагу значајан Савезни криминалистички уред (*Bundeskriminalamt*),³⁴ који поступа у најозбиљнијим случајевима.³⁵

виду и специфично државно устројство СР Немачке, но о томе другом приликом.

²⁵ Чл. 120, ст. 1 немачког Закона о организацији судства (§ 120 Abs. 1 GVG).

²⁶ Постоји 16 „региона“ од којих су три „слободна града“ – Берлин, Бремен, Хамбург, и једна *Freistaat* – Баварска.

²⁷ Официјелни назив од 1950. године, <http://www.generalbundesanwalt.de/de/-organisation.php>.

²⁸ Чл. 152, ст. 2 немачког ЗКП (§ 152 Abs. 2 StPO). У суштини, овај члан говори о принципу легалитета као централном принципу поступања. А ово дакако важи и за истражне активности (*Ermittlungstätigkeit der StA*). *Der zentrale Grundsatz für die staatsanwaltschaftliche Ermittlungstätigkeit ist das Legalitätsprinzip*, <http://www.generalbundesanwalt.de/de/legal.php>.

²⁹ Полицијске службе дужне су да поступе по сваком захтеву јавног тужиоца. Вид. § 161 Abs. 1 StPO. Шкулић наводи да се око 80 % случајева у истрази решава искључиво или претежно од стране полиције, те да би се стога истрага у Немачкој могла назвати „државно-тужилачко/полицијска“. Вид. М. Шкулић, (2013), 191.

³⁰ Т. Лукић, 159, цитирала из Д. Крапац, „Припремни стадијум кривичног поступка у компаративном праву“, *JPKK* 1-2/1983, 282.

³¹ С. Roxin, *Strafverfahrensrecht*, 15. Auflage, Минхен 1979, 202.

³² Вид. С. Roxin, 46.

³³ Чл. 162 немачког ЗКП (§ 162 Abs. 1 StPO).

³⁴ Закон о Савезном криминалистичком уреду – *Gesetz über das Bundeskriminalamt und die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in kriminalpolizeilichen Angelegenheiten* (*Bundeskriminalamtgesetz - BKAG*).

³⁵ ВКА Aufgaben (задачи Савезног криминалистичког уреда), http://www.bka.de/_nn_206368/DE/DasBKA/Aufgaben/aufgaben__node.html?__nnn=true. У чл. 4 ВКАГ

Што се тиче самог суђења, може се констатовати да је немачки Strafprozessordnung (ЗКП), задржао доминантан положај суда у односу на доказни поступак, а нарочито у односу на доказну иницијативу. Пример за ово је и одредба чл. 244, ст. 2 немачког ЗКП – која каже да ће „суд у циљу утврђивања истине, по сопственој вољи, проширити извођење доказа на све чињенице које сматра релевантним за утврђивање истине“,³⁶ док чл. 244, ст. 3 истог закона предвиђа да суд може одбити доказне предлоге странака из разлога који можда и отварају врата арбитрности на мала врата.³⁷ Такође, централна улога суда може се наслутити и у погледу начела имутабилитета које се односи на располагање оптужним актом. Наиме, једном кад је поступак ушао у фазу суђења, тужилац не може самоиницијативно одустати од кривичног гоњења већ може само да предложи суду да ослободи окривљеног, којим предлогом суд уопште и није везан, те га уколико сматра супротно може огласити кривим.³⁸

3.2. Сједињене Америчке Државе

Главни државни тужилац (*United States Attorney General*) је уједно члан председничког кабинета. На функцију га предлаже председник државе, а бира га Сенат (горњи дом Конгреса) на период од четири године, при чему га председник на изузетно лак начин може сменити по својој вољи. Овај „први државни чиновник *Law Enforcement-a*“ уједно је и на челу управног ресора за правосуђе – *Department of Justice*. Кратко речено, обавља функцију министра правде. Редовно је у питању истакнути члан странке, а у неким случајевима и члан породице председника – пример Роберт Кенеди,³⁹ брат Џона Кенедија.

Истрагу у САД најчешће спроводе полицијске службе. За „федерал-

који носи назив *Strafverfolgung*, прописано је да ВКА, између осталог истражује транснационалну илегалну трговину оружјем, муницијом, експлозивом и дрогама, затим, прање новца, међународни тероризам, посебно тешке случајеве рачунарске саботаже и др.

³⁶ § 244 Abs. 2 StPO.

³⁷ § 244 Abs. 3 StPO.

³⁸ http://www.euro-justice.com/member_states/germany/country_report/2789/.

³⁹ поступку одлучивања пред 5. кривичним већем Савезног врховног суда (5. *Strafsenat des Bundesgerichtshofs*), у случају Хојцер (*der Hoyzer Fall*), поступајући савезни тужилац, др Хартмут Шнајдер (*Hartmut Schneider*) предложио је судском већу да донесе ослобађајућу пресуду (*Freispruch*), али је окривљени ипак оглашен кривим. Вид. <http://www.faz.net/aktuell/sport/fussball/bundesliga/beihilfe-zum-betrug-hoy-zer-muss-doch-ins-gefaengnis-1277801.html>.

³⁹ <http://www.jfklibrary.org/JFK/The-Kennedy-Family/Robert-F-Kennedy.aspx>.

на кривична дела“ спроводи их ФБИ⁴⁰ који је „мешавина надлежности БИА и МУП“ у Р. Србији. Затим, ту су и Управа за сузбијање трговине наркотицима – ДЕА и др. У САД, озбиљно „оружје“ против најтежих облика криминалитета (тероризма и организованог криминалитета) јесу и федерални закони, пре свега *USA PATRIOT Act*⁴¹ од 26. октобра 2001. године (донет као одговор на терористичке нападе од 11. септембра 2001. године) којим су немерљиво проширена овлашћења истражних служби у погледу надзора над комуникацијама и лишења слободе; као и чувени RICO закон (*Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act*) који је дао изузетне резултате у борби против мафијашких организација.⁴²

Што се саме истраге тиче, указујемо да у САД не постоји јединствен кривични поступак. Већи део надлежности у кривичном законодавству поверен је држава чланицама федерације (50 савезних држава). Према 10. Амандману Устава САД, организација и финансирање система кривичног правосуђа је ствар сваке државе понаособ.⁴³ Не само што кривични поступак није униформан, већ се и судије и тужиоци бирају различито у зависности од нивоа власти у федерацији. Тако, на пример, долази до ситуација да се окружни тужилац на „локалу“ бира на изборима где маркетиншки тим овог будућег „функционера“ организује предизборну кампању међу грађанима. На нивоу федерације тужилачки посао врше федерални тужиоци – *US attorneys*.⁴⁴ Истрага као таква је, дакле, у рукама полицијских служби уз не баш увек прецизно дефинисан надзор тужиоца. Овај део поступка уопште и није кривични поступак, нити се докази „изведени“ у овом делу поступка могу узети као утврђени на суђењу, већ се у овој фази само прикупљају. Као круцијални правни пропис у доказивању пред судом фигурирају „Федерална правила доказивања“ (*Federal rules of evidence*).⁴⁵

*Везано за сам положај јавног тужиоца у САД, јавља се једна његова изворна и готово неограничена надлежност, а то је закључивање споразума о признању кривице – plea bargain.*⁴⁶ Није спорно да је овај

⁴⁰ Федерални истражни биро, тренутно има надлежност над више од 200 дела која се односе на кршења федералних закона, <http://www.fbi.gov/about-us/investigate>.

⁴¹ Текст закона, <http://epic.org/privacy/terrorism/hr3162.html>.

⁴² Текст закона, <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-I/chapter-96>.

⁴³ Т. Лукић, 120.

⁴⁴ Укупно има 93 ова федерална тужиоца. Бирају се на четири године, при чему им мандат може бити продужен. Именује их председник државе уз сагласност Сената. Интернет страница федералне тужилачке организације, <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-I/chapter-96>.

⁴⁵ Текст правила, <http://www.law.cornell.edu/rules/fre>.

⁴⁶ Занимљиво је указати да су новија истраживања показала да је америчко „ценкање“ са окривљенима настало као реакција слабо плаћених јавних тужилаца на растући број предмета. М. Дамашка, 7, цитирао G. Fisher, *Plea Bargaining Triumph*, 109 Yale L.J. 2000, 857, 897.

институт настао из најбоље намере, и то како би решио питање ефикасности кривичног правосуђа, међутим у његовој даљој еволуцији, чини нам се, омогућио је приоритет прагматичности и ефикасности над основним постулатом и циљем кривичног поступка – испитивањем постојања кривице⁴⁷ окривљеног. У будућности, мишљења смо да би ваљало направити одређену равнотежу између ова два циља. За сада, та равнотежа је можда озбиљно нарушена, имајући у виду императив цивилизацијског достигнућа кривичне процедуре, а који се огледа у праву окривљеног да му суди независан, непристрасан, правичан и законом основан суд. Никако *a priori* нисмо против овог института, али свакако позивамо на његово редефинисање. Ово посебно уколико се има у виду да се скоро 97 % кривичних случајева пред федералним правосуђем, заврши споразумом о признању кривице (податак из 2009. године).⁴⁸ На ово се надовезује и чињеница да постоји веома висок степен тужилачког дискреционог овлашћења у погледу казни, тако да није ретка ситуација у којој за иста кривична дела извршена под сличним околностима, разлика у казни или другој кривичној санкцији осетно варира,⁴⁹ што неминовно доводи у питање правну сигурност и једнакост грађана пред законом.

Дамашка указује да амерички тужиоци располажу снажним инструментима да приволе окривљеног да прихвати нагодбу, и то не само због драконских казни⁵⁰ које су забрањене, већ и из разлога што су прописи о стварном и привидном стицају рудиментарни у поређењу са континенталним правом, услед чега се тужиоцу оставља велика слобода при одлучивању колико ће тачака оптужбе „исцедити“ из криминалног догађаја.⁵¹

Сматрамо, да би оптимална регулација „споразумевања“ могла да се нађе у немачком ЗКП. У СР Немачкој је од 2009. године, изменама и допунама закона о кривичном поступку уведен између осталог и чл.

⁴⁷ Не треба мешати кривицу у материјалноправном и процесноправном смислу.

⁴⁸ Извор: *Ronald F. Wright* (професор права на Универзитету *Wake Forest* – Северна Каролина, САД) и *Paul Hofer analysis of Bureau of Justice Statistics data*, http://www.nytimes.com/2012/03/23/us/stronger-hand-for-judges-after-rulings-on-plea-de-als.html?_r=0.

⁴⁹ Дамашка замерајући таквом начину говори: „Ако се већ уноси трговина у палачу правде, ближе је достојанству правосуђа да отвори дућан са фиксним цијенама него оријентални базар на којем је цјенкање нормална ствар“. М. Дамашка, „Напомене о споразумима у казеном поступку“, *Хрватски љетопис за казено право и праксу* 1/2004, 16.

⁵⁰ Вид. *Federal Sentencing Guidelines*, http://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/guidelines-manual/2012/manual-pdf/Sentencing_Table.pdf.

⁵¹ М. Дамашка, (2004), 12–13.

257ц.⁵² којим се регулише споразум о признању кривице, међутим у ст. 1 овог члан се децидирано указује да ово споразумевање неће утицати на чл. 244, ст. 2 ЗКП,⁵³ којим је предвиђено да суд по својој вољи може да изводи доказе и утврђује чињенице у циљу утврђивања истине. Иначе, у овој земљи је увођење „споразумевања“ наишло на велики отпор научне јавности, што је на крају довело и до поступка пред Уставним судом СР Немачке (*Bundesverfassungsgericht*). Дана 19. марта 2013. године, Друго веће – Сенат (*Der Zweite Senat des Bundesverfassungsgerichts*), донео је пресуду бр. 2 BvR 2628/10, којом је фактички потврдио уставност измена немачког ЗКП.⁵⁴

3.3. Република Француска⁵⁵

У истрази је „остављен суд“⁵⁶ (*Code de procédure pénale*, Article 79) у виду истражног судије (*juge d'instruction*) као моћног гаранта права окривљеног и непристрасног истражитеља, за кога је Балзак рекао „да ниједна власт не може да се пореди са његовим моћима, да га ништа не може зауставити те да га нико не може контролисати“.⁵⁷ У Француској, истражни судија поврх свега оцењује у истрази прикупљене доказе и одлучује да ли ће окривљеног „послати“ на суђење.

4. УНАКРСНО ИСПИТИВАЊЕ – УВОДНА ИЗЛАГАЊА

Ради се о новом начину испитивања сведока и вештака који је уведен у кривични поступак Р. Србије. Смисао му је убрзање и ефективност кривичног поступка, а разлог увођења се налази у саглашавању законодавца са актуелним трендовима. У следећим редовима, изложићемо основна тумачења појмова основног и унакрсног испитивања, затим негативне консеквенце до којих оваква законска регулатива може довести, а осврнућемо се и на стање у другим националним законодавствима. У виду теза ћемо, а ради лакше прегледности, изложити критике поводом нормирања које неизоставно већ постоје, те које ће се засигурно тек јавити.

⁵² § 257c Abs. 1 StPO.

⁵³ § 244 Abs. 2 StPO.

⁵⁴ Интернет страница Савезног Уставног суда СР Немачке на којој се налази текст пресуде, http://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rs20130319_2bvr2628-10.htm.

⁵⁵ Неће бити посебно изложен положај и начин бирања главног државног тужиоца, а из разлога ограничености природе овог рада.

⁵⁶ Чл. 79. француског Законика о кривичном поступку.

⁵⁷ Оноре де Балзак, *Сјај и беда куртизана*, у оквиру *Људске комедије* као заједничког назива за романе овог аутора у којима је настојао да прикаже друштво свог времена, <http://www.economist.com/node/14416851>.

Пре даље разраде, *дефинисаћемо појам сведока*, као лице које је својим чулима непосредно опадало чињенице у вези са извршеним кривичним делом или учиниоцем или је о њима посредно сазнало, и које на позив органа поступка о њима исказује.⁵⁸ Из оваквог одређења, произлази да постоје две врсте сведока, а у зависности од начина сазнавања догађаја о којима сведоче, а то су непосредни сведоци и сведоци по чувењу. Сам термин сведоци по чувењу није баш најадекватнији јер се овде не ради о неким „чувеним сведоцима“, већ о лицима која сведоче о ономе што су чула, односно сазнала посредним путем, па би за њих бољи термин био „сведоци по чујењу“.⁵⁹ Занимљиво је напоменути да у континенталном типу кривичног поступка, окривљени не може бити сведок у својој ствари, за разлику од англо-америчког кривичног поступка.⁶⁰

У оквиру овог доказног средства, битна је и правилна оцена овако изведеног доказа, стога није наодмет указати да је за предметну тему и анализу исказа сведока од суштинске важности и познавање судске психологије, и у оквиру ње, *психологије исказа*. Када је реч о врстама исказа, он може бити истинит или неистинит, а неистинит исказ може бити несвесно неистинит/нетачан, погрешан или лажни.⁶¹

Пре објашњавања врста испитивања и неких посебних „тактика и техника“, важно је осврнути се и на законску дужност (обавезу) сведока да говори истину (чл. 96, ст. 3 ЗКП). Сматрамо да било каква „специјална тактика“ приступања испитивању сведока у сврху постизања „пожељних одговора“ директно противречи логици и смислу овог доказног средства и његовој нормативној основи, јер сведок једноставно и „само“ мора да каже истину и све што му је познато о догађају, а не да каже само оно што је тужиоцу или одбрани потребно.

Ипак, и поред свега тога, некада су необразованост или недовољна образованост сведока, односно њихова неписменост или неспособност да се језички исправно и у потпуности изразе, а понекад и њихова намера да прикрију оно што се заиста десило, непремостиве препреке да се дође до коначног циља⁶² (сазнавање шта се заправо десило).

⁵⁸ С. Бејатовић *et al.*, *Приручник за примену Закона о кривичном поступку*, Београд 2013, 90.

⁵⁹ М. Шкулић, (2012), 234.

⁶⁰ М. Шкулић, (2012), 11–12. Ови сведоци се у немачком кривичном поступку називају „*Zeugen von Hörensagen*“. Вид. М. Шкулић, (2013), 181.

⁶¹ С. Roxin, 133.

⁶² Н. Делић, „Судска психологија као наставна и научна дисциплина“, *Crimen* 1/2012, 42. Цитирано у наведеном раду из другог рада истог аутора – *Психологија исказа појединих учесника у кривичном поступку*, Београд 2008.

⁶³ Д. Дракић, „Судско утврђивање чињеница у кривичном поступку – Успостављање стварности извршеног дела“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2012, 238.

4.1. „Врсте испитивања“ уопште, регулација у Законику о кривичном поступку Републике Србије, упоредни преглед

Законик о кривичном поступку Р. Србије у интерпретативном члану 2 регулише значење појединих израза у закону. У ст. 1, тачкама 21 и 22 дефинисано је шта се подразумева под основним и унакрсним испитивањем.

Приликом испитивања сведока на главном претресу, прво долази до основног испитивања, затим следи унакрсно испитивање, а потом је могуће да га поново испита странка која га је предложила (чл. 402, ст. 6 ЗКП). Тиме је у потпуности остварено начело контрадикторности на главном претресу.⁶³ Што се истражног поступка тиче, ситуација је битно другачија. Сведока прво испитује тужилац, а затим му питања могу постављати окривљени и његов бранилац, и то не непосредно већ путем тужиоца. Одступање од овог правила је изузетно, а сходно чл. 300, ст. 8 ЗКП.

Основно испитивање је „постављање питања сведоку, вештаку или другом испитиваном лицу“⁶⁴ од стране странке, браниоца или оштећеног који је предложио испитивање“. Овој дефиницији додали бисмо и могућност постављања питања од стране суда (као првог у низу „испитивача“) уколико је наложио извођење доказа (испитивање новог сведока на пример) сходно чл. 15, ст. 4 ЗКП.⁶⁵ Уколико је, дакле, суд одредио испитивање сведока, питања ће му најпре постављати председник већа, затим чланови већа, тужилац, оштећени (или његов законски заступник) и његов пуномоћник, оптужени, његов бранилац, вештак и стручни саветник.

⁶³ С. Бејатовић, 90.

⁶⁴ Под овим појмом подразумевали бисмо стручног саветника. Улога стручног саветника је такође вишеструко спорна. Наиме, ово лице ангажује одбрана, додуше само они који имају финансијских средстава, које би затим требало да изложи „непристрасно и независно“ мишљење које „уопште не треба“ да буде у прилог одбрани која га је ангажовала и која ће платити његове услуге и која га је на крају и довела и „укључила“ у поступак. Занимљиво би било замислити да се стручни саветник на суђењу изјасни негативно по онога ко га плаћа за „наступање“. Мишљења смо да независан и непристрасан вештак може бити само онај кога одреди држава да пружи одговор на стручно питање, и да је само такав слободан да поступа у складу са правилима струке и науке.

⁶⁵ Правилно истичу редактори Коментара Законика о кривичном поступку (Илић Горан, Мајић Миодраг, Бељански Слободан и Трешњев Александар) да се и суд може наћи у улози да испитује сведоке и/или вештаке по правилима основног испитивања. Г. Илић *et al.*, *Коментар ЗКП*, Београд 2013, 58.

Ипак, указујемо да је законодавац правилно поступио што није децидирано уврстио суд у титуларе права да испитују у основном испитивању, пре свега из разлога што је интенција законодавца да суд што рестриктивније интервенише по основу чл. 15, ст. 4 ЗКП (суд не би смео да помаже тужиоцу у случају да се испостави да су изведени докази противречни и нејасни, јер би повредио правило из чл. 15, ст. 1 ЗКП о терету доказивања).⁶⁶ Такође, суду није онемогућено постављање питања како у току основног, тако и током унакрсног испитивања. Наиме, чл. 402, ст. 7 ЗКП (испитивање сведока, вештака или стручног саветника) представља упућујућу одредбу на чл. 398, ст. 5 ЗКП (саслушање оптуженог) у којој се каже да председник већа може увек оптуженом (самим тим и сведоку и др.) поставити питање које доприноси потпунијем и јаснијем одговору на питање постављено од стране других учесника у поступку. Дословно тумачење чл. 398, ст. 5 ЗКП искључује чланове већа у погледу постављања питања сведоку, вештаку или стручном лицу. Мишљења смо ипак да ова околност неће правити знатније проблеме у пракси.

Председник Апелационог суда Брчко Дистрикта БиХ, објашњава да се одлука о позивању такозваних својих сведока на главни претрес ради директног испитивања доноси на основу корисности садржаја исказа таквог сведока (директно испитивање – у ЗКП Р. Србије – основно). Надаље, закључује да исказ овог сведока треба да потврђује тезу одбране односно оптужбе, те да затвара круг више различитих доказа, директних или посредних који потврђују неку правно релевантну чињеницу, а да околност да након директног испитивања, супротна страна одустане од унакрсног испитивања, а при чему судско веће такође не постави допунска питања, јесте најсигурнији знак да је директно испитивање било успешно.⁶⁷

Затим, изузетно је важно да у току основног испитивања странка која је позвала сведока истом постави и „неугодна“ питања којима ће указати судском већу и на лоше стране исказа сведока и неке мање не-

⁶⁶ Ово право суда је комплементарно у смислу што и такви допунски докази чије би извођење било одређено могу да се односе искључиво на надопуњавање већ постојећег доказног стања, а не нове чињенице и околности. Вид. Г. Илић *et al.*, 107.

⁶⁷ Марјан Дамашка, професор права са Универзитета Јејл у САД, истиче да би у таквом случају судије могле запасти у моралну дилему, треба ли да остану верни својој улози – пасивни, упркос чињеници да би недовољни доказни материјал могао довести до неоправдане ослобађајуће пресуде. Вид. М. Кантоци, Т. Баричић, „Страначко извођење доказа и унакрсно испитивање у хрватском и поредбеном праву казненом процесном праву“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2011, 144.

⁶⁷ Д. Кауриновић, „Директно и унакрсно испитивање“, 2, <http://pravosudje.ba/vstv/-faces/vijesti.jsp?id=38217>.

потпуности, а све у циљу како би се другој страни оставио што мањи простор за маневрисање приликом унакрсног испитивања.⁶⁸

Унакрсно испитивање је „постављање питања сведоку, вештаку или другом испитиваном лицу од стране супротне странке, или оштећеног, после основног испитивања“. Главна разлика између ове две врсте испитивања је у томе што су сугестивна питања забрањена код основног испитивања, а дозвољена у фази унакрсног испитивања.⁶⁹ Сугестивна питања јесу она којима се сведок наводи на одређени одговор. Циљ унакрсног испитивања је истицање нејасноћа, нелогичности и контрадикторности у исказу сведока, чиме се такав исказ настоји компромитовати до те мере да код судског већа формира став о његовој неприхватљивости. Истиче се да не постоји универзално упутство за успешно унакрсно испитивање, али да то не значи да не постоје одређена правила којих се треба придржавати.⁷⁰ Питања код ове врсте испитивања треба да су кратка, јасна и сугестивна те да се постављају по унапред припремљеном распореду.⁷¹ Унакрсно испитивање треба предузимати искључиво и само уколико је сведок нанео штету тези одбране односно оптужбе, обзиром да се у таквом случају ради о „деструктивном“ сведоку који нарушава концепцију странака, док непотребно предузето унакрсно испитивање може само додатно наштетити плану стране која га предузима.⁷² Зато, неки аутори наводе да је унакрсно испитивање попут руског рулета, јер без обзира на то колико се припрема, један део је увек срећа. Такође, неспорно је да предузимање унакрсног испитивања, подразумева и блеф, ма колико неки сматрали да је то искључено. Циљ блефа јесте да у току интеракције испитивача и испитиваног настане таква ситуација, да на пример сведок који нема тачна сазнања о томе шта све зна испитивач, одаје неке доказе који оповргавају или потврђују неке важне претпоставке.⁷³ Наиме, блеф је заправо клопка, а циљ блефа је да испитивани открије нешто што иначе не би открио.⁷⁴

⁶⁸ Исто као и фуснота бр. 29.

⁶⁹ С. Бркић, *Кривично процесно право II*, Нови Сад 2013, 145.

⁷⁰ М. Thomas, „Теорија и развој унакрсног испитивања“, 24. Рад преузет са интернет странице Одсека Кривичне Одбране, БиХ. <http://www.okobih.ba/?opcija=sadrzaj&id=17&jezik=b>.

⁷¹ Д. Кауриновић, 3.

⁷² Д. Кауриновић, 2.

⁷³ И. Фејеш, „Тактички блеф – лукавство у саслушању окривљеног“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2011, 113. Овај аутор, додуше, наведено објашњење, у цитираном раду, користи у погледу саслушању осумњиченог, и то по правилу оног које предузимају радници полиције.

⁷⁴ Исто као и фуснота бр. 44.

У БиХ постоји систем везаног унакрсног испитивања, што значи да питања могу да се односе и да се крећу само у оквиру одговора који су дати у основном испитивању.

Такође, и у *Републици Хрватској* је у ЗКП-у из 2008. године, било прописано да је унакрсно испитивање ограничено на околности о којима је сведок или вештак исказивао током изравног испитивања.⁷⁵ Намерно кажемо било прописано, из разлога што су одлуком Уставног суда Р. Хрватске од 19. јула 2012. године, поводом предлога више предлагача за оцену уставности више одредаба Закона о казненом поступку⁷⁶ и Закона о изменама и допунама овог закона,⁷⁷ за неуставне проглашене 43 одредбе, међу којима и оне које су увеле институт унакрсног испитивања.

У *СР Немачкој*, члан 238 ЗКП (§ 238 StPO) односи се на вођење саслушања, те је прописано да је ова активност у надлежности председника већа, док чл. 239 (§ 239 StPO) уређује унакрсно испитивање (*Kreuzverhör*) које се састоји само у могућности да тужилац и одбрана могу непосредно постављати питања сведоку.

4.2. Проблеми

- Унакрсно испитивање доводи до поларизације на сведоке одбране и сведоке оптужбе, у зависности од тога ко их предлаже. Наиме, овакво „присвајање сведока“ има више него негативан призвук, с обзиром на то да би неко могао помислити да су ова лица постала својеврсни „саборци стране која их је позвала“, а не лица која треба непристрасно и под претњом кривичног прогона да искажу потпуну истину и да ништа од однога што им је познато не прећуте. Такође, неки аутори (Водинелић) истичу и да тактика и техника испитивања сведока зависе од тога да ли су у питању добронамерни или лажни сведоци.⁷⁸

- У оквиру унакрсног испитивања дозвољена су сугестивна питања. У нашем ранијем процесном законодавству, оваква врста питања била је забрањена. Професор Шкулић даје врсно објашњење и став поводом постављана сугестивних питања, те наводи да приликом испитивања сведока није дозвољено служити се обманом, нити постављати таква

⁷⁵ И. Турудић, „Доказне радње – новине у поступку утврђивања чињеница на расправи“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2/2008, 885.

⁷⁶ Закон о казненом поступку, *Народне новине РХ*, бр. 152/08, 76/09, 80/11).

⁷⁷ Закон о изменама и допунама Закона о казненом поступку, *Народне новине РХ*, бр. 76/09.

⁷⁸ И. Фејеш, „Модели испитивања окривљеног и сведока у савременом кривичном поступку“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2011, 144. Аутор овог рада користио је дело Владимира Водинелића, *Криминалистика*, Београд 1996, 217–227.

питања у којима је садржано како треба одговорити. У питању је дакле забрана постављања сугестивних питања, чији је *ratio legis*, с једне стране, тежња ка очувању изворности и оригиналности исказа, а, с друге стране, заштита личности даваоца исказа, с обзиром на то да би такав начин забрањеног деловања на његову свест и вољу (која се у суштини своди на одређену врсту преваре), истовремено био и атак на један аспект његове слободе личности.⁷⁹

- Затим, *сведок наведену поделу „у тим одбране или напада“ добија у зависности од тога ко га је предложио*. С обзиром на то да је истрага тужилачки део кривичног поступка, те да тужилац подиже оптужницу након истраге, овај орган има ексклузивно право да одабере које ће сведоке да предложи као „своје“, а које ће оставити одбрани да предложи у даљем току кривичног поступка, при чему се руководи тактиком „обима унакрсног испитивања“ које ће дозволити супротној страни. Формално, уколико би и тужилац и одбрана хтели да за „свог“ предложи истог сведока, одбрана то никако не би могла да учини прва, јер једноставно не постоји опција „предлагања сведока за главни претрес“ и њиховог „резервисања“ у истрази.

- Такође, претпоставља се да је странка која је предложила испитивање сведока упозната са садржином његовог исказа и да је у одређеној мери учествовала у његовој припреми.⁸⁰ На овакву констатацију остаје само да се запитамо *шта значи учествовати у припреми исказа сведока*, те да ли то подразумева позивање сведока на „брифинге“ у адвокатске канцеларије и тужилаштва ради „прилагођавања исказа“? У прилог наведеном, указујемо и на мишљење још једног аутора, који истиче да тужилац односно одбрана могу укратко припремити сведока за појављивање пред судом, а поводом онога због чега је предложен да сведочи, око његових права и обавеза, самог поступка испитивања, али га не могу припремити како ће да сведочи.⁸¹ Остављамо читаоцу ових редова да протумачи у шта се може претворити „припремање сведока“, а поводом његовог претходног упознавања са правима и обавезама које ће имати у поступку. Мишљења смо да такво поучавање, ипак спада у надлежност суда.

- Затим, *у случају окривљених који су у неповољном финансијском положају* да приуште себи професионалну одбрану, питамо се на који начин ће „проналазити“ своје сведоке и „припремити“ их за унакрсно испитивање друге стране.

⁷⁹ М. Шкулић, (2012), 236.

⁸⁰ С. Бељански *et al.*, *Предговор Законика о кривичном поступку*, Београд 2011, 53.

⁸¹ Д. Кауриновић, 3.

- Надаље, ту је и техника постављања сугестивних питања и на трагу тога сет уводних питања која јој следе, а која би по правилу требало да покажу судском већу „какав човек је сведок противничке стране“. Долазимо до *ситуације у којој се настоји урушити кредибилитет „непријатељског сведока“*. Указујемо да су за прикупљање таквих сазнања потребни знатни материјални и људски ресурси и усудили бисмо се да кажемо посебне службе које би прикупљале личне и пословне податке (пре свега „прљавштине“) сведока. У систему где 90 % окривљених представљају учиниоце имовинских кривичних дела, која су добрим делом мотивисана разочаравајуће лошим имовинским статусом, више је него занимљиво и изазовно покушати открити начин на који ће ова лица прикупљати напред наведене податке. У вези са наведеним „истражним делатностима“ одбране, замислимо за тренутак да такав окривљени и обезбеди браниоца који ће да се позове на чл. 19 ЗКП који налаже свим субјектима да пружи податке одбрани, када је то дозвољено, наравно. Шта ако државни органи неће да пружи помоћ окривљеном или његовом браниоцу на њихов захтев? У ком року одлучују о томе? Примењују ли се можда правила о ћутању управе? И да ли се окривљени и његов бранилац могу жалити на одбијање и коме, јесу питања која су за сада без одговора.

- У вези са претходном тезом, правни систем у БиХ, који је од држава у окружењу најдаље одмакао у примени „нових института“ за *најуспешнију технику унакрсног испитивања прихвата тзв. дискредитацију сведока*, што захтева посебну припрему, прикупљање и детаљну анализу свих података везаних за личност сведока, као нпр. породичне, пословне и пријатељске везе, ранију осуђиваност, предрасуде, мотивисаност итд.⁸² Питамо се на који ће начин одбрана доћи до податка о изводу из КЕ за сведока с обзиром на то да су ови подаци службена тајна. Такође ће бити занимљиво видети којим „дозвољеним техникама“ ће се странке служити да дођу до сазнања о личним и породичним приликама сведока.

- За *унакрсно испитивање* се често каже да *представља непријатељско испитивање сведока јер има за циљ да покаже да сведок није говорио истину*.⁸³ Да ли ово значи да свако успешно изведено унакрсно испитивање *треба да доведе до покретања кривичног поступка* против тог сведока због лажног сведочења имајући у виду законски опис кривичног дела из чл. 335. КЗ?

- *Још је занимљивији случај са унакрсним испитивањем вештака*, где неки аутори у БиХ, заузимају становиште које за успешно унакрсно

⁸² Д. Кауриновић, 3.

⁸³ *Ibid.*

испитивање вештака, захтева да се прикупе сви подаци о вештаку који се могу употребити у циљу стварања сумње у тачност његовог налаза и мишљења, а односе се на број објављених научних радова, број налаза и мишљења који нису прихваћени у другим судовима, пријатељски и пословни односи и др.⁸⁴ Питамо се на који начин ће странке долазити до информација о личним и пословним односима лица које је вештак у предмету, затим, који то орган води статистику о броју вештачења која суд није прихватио, а на крају и од када се нечија стручност мери бројем објављених научних радова, а не њиховим квалитетом (пребачено на терен права, није исто да ли објавите рад у Аналима Правног факултета у Београду или у румунском часопису Металургија интернационал).

- Према правном схватању Посебног одељења за организовани криминал Вишег суда у Београду, унакрсно испитивање може се односити само на оно што је било предмет основног испитивања, јер би се у супротном претворило у ново основно испитивање на унакрсан начин што би било недопустиво.⁸⁵ У доследној примени оваквог става, није на одмет замислити следећи пример – бранилац предложи сведока у току главног претреса за којег је сазнао да је био очевидац извршења убиства, а полиција је у предистражном поступку пропустила да идентификује овог сведока и омогући тужиоцу да га испита у истрази у пуном обиму. Дакле, таквог сведока бранилац одједном доведе на главни претрес, и „безобразно“ оскудно га испита везујући руке тужиоцу да га испита детаљније унакрсно, при чему суд у својој редовној „само“ могућности да интервенише питањима ради разјашњења исказа, не учини то, доследно се држећи чл. 15 ЗКП.

- Професор Грубач истиче да постоје *наравно и чисто формални приговори оваквој номотехници ЗКП, који се огледају* у питању да ли супротна страна има право приговора на постављено питање друге стране, те недовољна регулација „додатних питања“ – није предвиђено ко има право на ова питања нити којим се редоследом она постављају.⁸⁶ Грубач такође истиче да је необична и одредба према којој право на унакрсно испитивање има поред супротне странке и оштећени, тако да он унакрсно може испитивати сваког сведока, како одбране тако и оптужбе.

- *Такође, још један приговор актуелној номотехници би био, а имајући у виду чл. 402, ст. 7 ЗКП и чл. 398, ст. 5 ЗКП, и могућност*

⁸⁴ *Ibid.*, 5.

⁸⁵ С. Бркић, 146. Правно схватање од 27. јануара 2012. године. (Преузето из Г. Илић *et al.*, *Коментара ЗКП*, Београд 2013).

⁸⁶ М. Грубач, „Нове установе и нова решења Законика о кривичном поступку Србије од 26. 9. 2011. године“, *Правни записи* 2/2011, 480 и 481.

председника већа да се у свако доба „укључи“ у испитивање сведока, добијамо ситуацију у којој на пример једна од странака има потпуно разрађен и испланиран систем питања који би требало да је доведу до „жељеног одговора“, ⁸⁷ те ситуацију у којој су питања толико повезана да једино у ланцу и уз предвиђене одговоре доводе до „циља“, да би се у такав ланац умешао суд постављајући питања по својој вољи чиме би несумњиво пореметио планове странке која испитује.

- На крају, долазимо до закључка да питање одлучивања о нечијем животу и интерес заштите државе од криминалитета, у случају „борбе сведоцима“, зависе од умешности навођења на „погрешне одговоре“, резултата „персоналне дискредитације“ сведока, „збуњивања“ сведока тако што му се ограничава да исказе своје виђење у потпуности кроз тзв. „да/не питања“ те на послетку и на остављање импресивнијег и уверљивијег утиска на судско веће. Мишљења смо да судница није и не сме да се претвори у позориште те да учесници у поступку не могу бити глумци, јер се у стварном животу завеса након спуштања више не може подићи.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Бејатовић, Станко *et al.*, *Приручник за примену Законика о кривичном поступку*, Београд 2013;
2. Бељански, Слободан, Илић, Горан, Мајић Миодраг, *Предговор Законика о кривичном поступку*, Београд 2011;
3. Бркић, Снежана, *Кривично процесно право II*, Нови Сад 2013;
4. Грубач, Момчило, „Нове установе и нова решења Законика о кривичном поступку Србије од 26. 9. 2011. године“, *Правни записи* 2/2011;
5. Дамашка, Мирјан, „Напомене о споразумима у казненем поступку“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 1/2004;
6. Дамашка, Мирјан, „Потрага за правичним поступком у доба инквизиторне процедуре“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 1/2013;
7. Делић, Наташа, „Судска психологија као наставна и научна дисциплина“, *Crimen* 1/2012;
8. Дракић, Драгиша, „Судско утврђивање чињеница у кривичном по-

⁸⁷ Још једном напомињемо да је страшно и помислити да јавни тужилац треба да „навлачи“ сведока до жељеног одговора, кад тужилац сходно чл. 156, ст. 1 Устава Р. Србије представља посебног „Чувара законитости“. Текст Устава, <http://www.ustavni-sud.rs/page/view/139-100028/ustav-republike-srbije#d5>.

- ступку – Успостављање стварности извршеног дела“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2012;
9. Илић, Горан, Мајић, Миодраг, Бељански, Слободан, Трешњев, Александар, *Коментар ЗКП*, Београд 2013;
 10. Johnson, Scott W., Hideraker, John H., *Guidelines for Cross – Examination : Lessons from the Cross – Examination of Hermann Goering*;
 11. Кантоци, Марио, Баричић Тена, „Страначко извођење доказа и унакрсно испитивање у хрватском и поредбеном казненом процесном праву“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2011;
 12. Кауриновић, Дамјан, „Директно и унакрсно испитивање“, <http://pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=38217>;
 13. Лукић, Татјана, *Модели истражног поступка*, Нови Сад 2005;
 14. Margueritte, Thomas, „Теорија и развој унакрсног испитивања“, <http://www.okobih.ba/?opcija=sadrzaj&id=17&jezik=b>;
 15. Roxin, Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, 15. Auflage, Минхен 1979;
 16. Турудић, Иван, „Доказне радње – новине у поступку утврђивања чињеница на расправи“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2/2008;
 17. Фејеш, Иштван, „Тактички блеф – лукавство у саслушању окривљеног“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2011;
 18. Фејеш, Иштван, „Модели испитивања окривљеног и сведока у савременом кривичном поступку“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2011;
 19. Heinz, Wolfgang, “Das deutsche Strafverfahren, Rechtliche Grundlagen, rechtsstaatsächliche Befunde, historische Entwicklung und aktuelle Tendenzen“, <http://www.uni-konstanz.de/rtf/kis/Heinz-Strafverfahren-2004.pdf>;
 20. Шкулић, Милан, *Кривично процесно право*, Београд 2012;
 21. Шкулић, Милан, „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка“, *Crimen* 2/2013.

Правни прописи

1. Устав Републике Србије, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 98/06;
2. Законик о кривичном поступку Републике Србије, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13 и 45/13;
3. Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/01 и 68/02 и *Службени гласник Р. Србије*, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 85/05, 49/07, 20/09, 72/09 и 76/10;
4. *Strafprozessordnung* – Немачки Законик о кривичном поступку. Закон погледати на интернет страници Министарства правде СР Немачке, http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/;

5. *Gerichtsverfassungsgesetz* – Закон о организацији судства (правосуђа) СР Немачке;
6. *Gesetz über das Bundeskriminalamt und die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in kriminalpolizeilichen Angelegenheiten* (Bundeskriminalamtgesetz – BKAG) – Закон о Савезном криминалистичком уреду (назив у општој употреби) http://www.bka.de/nn_206340/DE/DasBKA/Auftrag/bkag/bkag__node.html?__nnn=true;
7. *Bundesbeamtenegesetzes*,
http://www.gesetze-im-internet.de/bbg_2009/_54.html;
8. *Grundgesetz* – Немачки основни закон (Устав),
<http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/index.html>;
9. *Prosecution of Offences Act* (Енглеска),
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/23>;
10. *USA PATRIOT Act*, <http://epic.org/privacy/terrorism/hr3162.html>;
11. RICO закон (*Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act*)
<http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-I/chapter-96>;
12. *Code de procédure pénale* – Француски законик о кривичном поступку,
<http://legislationline.org>;
13. Папска була којом је уведено мучење – Папа Инокентије IV, http://www.documentacatholicaomnia.eu/01p/1252-05-15,_SS_Innocentius_IV,_Bulla_%27Ad_Extirpanda%27,_EN.pdf;
14. *Federal rules of evidence* – Федерална правила доказивања (САД)
<http://www.law.cornell.edu/rules/fre>;
15. *Federal Sentencing Guidelines*,
http://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/guidelines-manual/2012/manual-pdf/Sentencing_Table.pdf.

Интернет извори

1. Bureau of Justice Assistance,
<https://www.bja.gov/Publications/PleaBargainingResearchSummary>;
2. Интернет страница Савезног Уставног суда СР Немачке, http://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rs20130319_2bvr262810.htm;
3. Официјелна страница Главног савезног државног тужилаштва СР Немачке, <http://www.generalbundesanwalt.de/de/legal.php>;
4. <http://www.faz.net/aktuell/sport/fussball/bundesliga/beihilfe-zum-betrug-hoyzer-muss-doch-ins-gefaengnis-1277801.html>;
5. http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_chiffrescles06.pdf;
6. <http://www.economist.com/node/14416851>.

Nikola Vuović, LL.M.

Higher Public Prosecution, Novi Sad

CROSS-EXAMINATION IN LIGHT OF CRIMINAL PROCEDURE TYPE

Summary

The subject of this paper will be the law institute – cross examination as well as the certain law and life consequences that follows its introduction in Serbian criminal procedure. As any other phenomenon in society (and in nature), this one also demands more comprehensive intro, especially in such a dynamic sphere as is the one in which it pretends to enter. For that reason it is inevitable to point primarily on some current movings in criminal procedure law systems, some questions of process history, organization of investigative procedure, and also find out where is the right place for main procedural subjects. The author finds these questions to be of crucial significance to finding an answer where the mutated “procedural evolution” can lead and whether the criminal justice has become a goal to itself.

Key words: *Criminal procedure law history; Criminal procedure law systems; Investigation; The principle of truth; Witnesses; Cross examination.*